

LXXIII. QUOT SUNT. Categoriae autem tot sunt, quot sunt suprema genera, quae sub ente immediate continentur. Ideo primum duo habentur, scilicet *substantia*, et *accidens*; nam caetera ad illa duo plane reducuntur. Accidens rursus dividitur ab Aristotele, vel ab antiquiore Archyta Tarentino, in novem genera, videlicet *quantitatem*, *qualitatem*, *relationem*, *actionem*, *passionem*, *locum*, *tempus*, *situm*, *habitus*. Itaque hoc modo obtinentur coordinata suprema rerum genera, singula cum suis inferioribus.

LXXIV. SCOPUS HUIUS DISTRIBUTIONIS. Scopus huius subordinationis et coordinationis idearum ille est, ut omnes ideae ad certas classes revocentur, atque ita facilius invicem comparari, et definitiones rite institui possint, et quid de quo sit praedicandum veluti ob oculos habeatur.

ARTIC. XII.

De perfectione idearum.

LXXV. QUALES IDEAE ESSE DEBENT. Breviter docendum est quales ideae nostrae esse debeant, ut rerum perfectam cognitionem obtineamus: scilicet curandum est maxime ut sint *clarae*, *distinctae*, et *completae*. Non enim multitudo idearum, sed earundem perspicuitas, et plenitudo perfectam rerum notitiam nobis gignit. Porro idea *distincta* et idea *completa* non differunt ab idea *clara* nisi propter excessum: idea enim *distincta* est idea *clarior*, *completa* est *clarissima*: quare cum deinceps definitur idea *clara* seorsim ab aliis, intelligitur ea idea, quae habet id, quod saltem requiritur ut idea sit clara.

LXXVI. QUID IDEA CLARA. Idea *clara* est, quae ita obiecti notas repraesentat, ut illud a ceteris mens discernere possit. Ita idea hominis clara est. *Obscura* e contrario non ita obiecti notas repraesentat, quae sufficientes sint ad illud discernendum ab aliis.

LXXVII. QUID IDEA DISTINCTA. Idea vero *distincta* est idea *clara*, quae non tantum obiectum repraesentatum discerni-

tur ab aliis, sed et ipsae notae obiecti, aliquae saltem, inter se distinguuntur. Si notae non distinguuntur, erit idea confusa. Quare idea clara potest esse confusa; ut idea entis confusa est, dum in illa non distinguuntur modi *improductum*, et *productum*. Distincta vero est, cum illi modi distinguuntur.

LXXVIII. QUID COMPLETA INCOMPLETA. Idea tandem *completa* sive *adaequata* est idea *distincta*, quae non tantum aliquae notae, quibus obiectum constat, sed omnes apprehenduntur: secus est *incompleta*, seu *inadaequata*.

CAPUT II.

De Iudicio.

ARTIC. I.

Iudicii natura.

LXXIX. QUID IUDICIUM. *Iudicium* est actus, quo mens binas ideas vel affirmando componit, vel negando separat. Hinc liquet quomodo in nobis hic actus gignatur: existente enim in mente apprehensione comparativa (XX. XXXI.) duarum idearum, vel percipit mens illas eandem rem, licet diverso modo, repraesentare, sive esse obiective identicas, vel percipit diversas res repraesentare, sive esse obiective diversas; vel neutrum percipit: si neutrum percipit, non est locus ulli novo actui directo ab apprehensione distincto: si percipit vero eas vel identicas, vel diversas obiective, novus gignitur in mente actus, qui vel componit ideas *affirmando*, vel separat *negando*.

LXXX. QUOTUPLEX. Iudicium proinde duplex est: *affirmativum*, et *negativum*. *Affirmativum*, cum ideas affirmatione coniungimus: *negativum*, cum eas negatione separamus. Verum negativum revocari potest ad affirmativum: eatenus enim nego *A* esse *B*; quia video et affirmare possum *A* esse aliud a *B*.

LXXXI. MATERIA ET FORMA IUDICII. *Materia*, hoc est elementa, circa quae operatur mens iudicans, sunt ipsae ideae, quae inter se comparantur, sive res per eas repraesentatae: *forma*, sive id quod essentiam iudicii constituit, est affirmatio vel negatio, sive compositio aut divisio idearum. Unde obiectum materiale sunt res per ideas repraesentatae, formale earum identitas, vel diversitas.

LXXXII. CUIUSMODI EST IDENTITAS AFFIRMATA AUT NEGATA. Quaeritur an idearum identitas affirmata aut negata sit intrinseca, an obiectiva? Dicendum quod est identitas obiectiva idearum; et idcirco earum rerum, quae per ideas repraesentantur. Sane cum affirmo animal esse substantiam, non affirmo rationem animalis eandem esse ac rationem substantiae, hoc est non affirmo identitatem intrinsecam idearum; sed affirmo unam eandemque rem esse animal et substantiam, quae est identitas obiectiva.

LXXXIII. AFFIRMATUR NE SEMPER AUT NEGATUR ALIQUA IDENTITAS. Probandum est autem in actu iudicii affirmari semper aut negari aliquam identitatem: et probatur ita. Sane omne iudicium ad hanc formulam reducitur, *A est B*, *A non est B*. Iam vero *A non esset B*, nisi inter utrumque identitas existeret. Ergo cum dico: *A est B*, affirmo utriusque identitatem. Id quoque 2° liquet, si consideretur vis nominis connotativi (LI. 3), quod significat quidem formam, connotat autem subiectum aliquod, cui forma inest, sed in confuso. Itaque in hoc iudicio: *Petrus est bonus*, terminus *Petrus* determinat distincte subiectum formae bonitatis, quod in confuso connotat terminus alter, *bonus*: igitur subiectum propositionis est illud idem subiectum, quod connotatur a praedicato: ergo identitas asseritur inter duas res, h. e. *Petrum* et *bonum*, sive inter subiectum et praedicatum propositionis. 3° Praeterea cum iudicium instituitur, aliquid de alic praedicatur. Porro quod praedicatur, vel habet maiorem extensionem subiecto, et est eo superius: ut *homo est animal*; vel habet extensionem aequalem: ut *homo est animal rationale*; vel habet minorem extensionem; aut maiorem quidem, quin tamen sit eo superius: ut *animal est*

homo: lapis est spiritus. Si maiorem habet extensionem, et est eo superius, erit eius genus; genus autem identice praedicatur de inferioribus (LXXI): si habet aequalem extensionem; erit eius species, vel differentia, vel proprium, quae rursus identice praedicantur de inferioribus (ibid.): si habet minorem, vel maiorem, quin sit subiecto superius, propositio est per se falsa, et ideo falsa, quia ut in exemplo allato, non habetur identitas subiecti et praedicati. Ergo in iudicio semper intenditur affirmatio, aut negatio alicuius identitatis. Quare Suarez in *Metaphysica* disput. XXXI sectione XII, 46: « Omnis veritas propositionis affirmativae fundatur in aliqua extremorum identitate, vel unitate, quae licet a nobis concipiatur complexo modo et per modum conjunctionis praedicati cum subiecto, tamen in re nihil est praeter ipsamet rei entitatem. »

ARTIC. II.

De signo iudicii, sive de propositione.

LXXXIV. QUID PROPOSITIO. Iudicii signum est enunciatio sive propositio: quae est oratio, quae aliquid de aliquo affirmat aut negat. Dicitur oratio; quae est complexio vocabulorum ad aliquid significandum ordinata. Ea autem est vel imperfecta, cum integram sententiam non prodit, vel perfecta, cum integram prodit sententiam. Haec autem rursus est multiplex; quocirca latius patet oratio quam propositio: et idcirco illa tenet locum generis. Cetera autem, quae adduntur in definitione, sunt differentia, qua propositio distinguitur ab aliis orationibus, cuiusmodi sunt, *optativa*, *interrogativa*, *imperativa*, *permissiva*; de quibus rhetores potius, quam logici consulendi.

LXXXV. QUOTUPLEX EIUS ELEMENTUM. Elementum autem propositionis est triplex: nempe *subiectum*, de quo aliquid dicitur; *praedicatum*, quod de aliquo dicitur; et *copula*, est, vel non est, quae identitatem utriusque affirmat, vel negat. Porro *subiectum* et *praedicatum* expriment *materiam iu-*

dicii; copula formam. Ideoque ea sunt materia propositionis, haec forma. *Subiectum* et *praedicatum* dicuntur nomen. Nomen enim est illud *vocabulum*, quod significat vel id de quo aliquid dicitur, vel id quod de aliquo dicitur.

LXXXVI. IN QUA SIGNIFICATIONE ACCIPITUR SUBIECTUM ET PRAEDICATUM PROPOSITIONIS. *Subiectum* et *praedicatum*, ut iam probavimus, (LXXXI) significant eandem rem, sed diverso modo: hoc est *subiectum* ponitur pro re, cui inest forma expressa per *praedicatum*: et *praedicatum* ponitur pro re, ut haec talem habet formam: quod quidem exprimitur, cum dicitur: *subiectum* accipi secundum significatum *materiale*, *praedicatum* secundum *formale*. Quapropter cum dicitur ex. g. *Spiritus est simplex*; licet *spiritus* sit in se idem ac *simplex*, tamen quia intellectus distinguere potest in eo tum formam simplicitatis, tum *subiectum* huius formae; haec duo distinguens, et postea iudicio componens, exprimit per *subiectum* propositionis id quod est *subiectum* formae, *spiritum*: et per *praedicatum* exprimit formam ut in ipso existentem; sive ipsum ut habentem talem formam. Hinc *subiectum* exprimit *in confuso* id quod *distincte* exprimitur a *praedicato*. *Spiritus* enim ex. g. exhibet notam simplicitatis, sed confuse, quam ope analysis in eo distinctam ei mens tribuit per *praedicatum*. Quare ait Suarez (Metaphysica Disp. III Sess. III n. 4) « Licet definitio et definitum (ex gr. *animal rationale*, et *homo*) in re sint idem; tamen propositio, in qua definitio praedicatur, non est identica et nugatoria, sed doctrinalis; quia in eo conceptus distinctus de confuso praedicatur. »

LXXXVII. SIGNIFICATIO VERBI. Porro ut aliquid dicamus de significatione *verbi*: *verbum* est *vocabulum* significans *identitatem subiecti alicuius cum aliqua forma*, prout ea *identitas est obiectum alicuius praesentis actus animi vel iudicantis, vel volentis, connotando simul differentiam aliquam temporis, vel tempus indeterminatum.* Huc redit definitio Aristotelis: Ῥημα ἐστὶ τὸ προσσημαινὸν χρόνον οὐ μέρος οὐθεν σημαίνει χωρὶς, καὶ ἐστὶν αἰετῶν καθ' ἑτέρου λεγομένων σημείων. *Verbum est quod significat tempus, cu-*

ius pars nihil significat separata, et est semper signum eorum, quae de aliis dicuntur. Auctor vero Artis cogitandi P. II c. 2 definitionem quandam veluti novam exhibet: *verbum* nempe esse *signum affirmationis*; cuius novitas ut appareat, refert et confutat alias definitiones, inter quas et Aristotelica recensetur, ommissa tamen ultima parte, ne *plagium* scilicet cognosceretur.

Porro si definitionem datam conferas cum quovis verbo, deprehendes eius veritatem. Cum dicis e. g. *amo*, significas *identitatem subiecti (ego)* cum forma (*amans*): quam *identitatem* nunc affirmas, et hanc praesentem *affirmationem* significas dicens *amo*: quod cum dicis, connotas *tempus*, in quo est haec *identitas*, nempe *praesens*. Cum dicis *utinam amavissem*: significas pariter *identitatem* inter *subiectum* et *formam*; hanc vero *identitatem* non affirmas, sed vis nunc; huncque *actum praesentem voluntatis* significas dicens *amavissem*; significans simul *tempus* huius *identitatis*, quae est *obiectum praesentis tuae voluntatis*; quod quidem est *tempus praeteritum*.

Hinc advertatur 1° *Verbum* significare *suppositive identitatem*, manifestative *actum animi* se ad eam referentis. 2° *Differentias temporis* tres esse *praesens, praeteritum* et *futurum*. *Tempus* autem *indeterminatum* intelligi illud, quod omnes *differentias* complectitur, et solet concipi a nobis et exprimi ut *praesens*. 3° *Terminos complexos* significare *identitatem*, prout ea est *obiectum apprehensionis praesentis*, et *iudicii praeteriti*; at vero *verbum* significare *identitatem*, prout est *obiectum actus praesentis iudicii*, si est in modo *indicativo*; *alicuius actus praesentis voluntatis*, si est in *ceteris modis*.

Iam vero forma vel continetur ipso verbo, vel *praedicato* expresse *superaddito*: primum habet locum in verbo *esse*, cum significat *existentiam*: ut *Deus est*; atque in ceteris verbis: ut *Deus diligit homines*: alterum habet locum, cum *verbum esse* solum vim *copulae* habet, ut *virtus est amabilis*. Porro quatenus *verbum esse* habet vim *copulae*, dicitur *copulativum*; et significat *actum essentiae*; cum vero

actum quoque existentiae significat, dicitur *substantivum*; et resolvitur in copulam et formam existentiae.

Itaque generatim verbum vel est *tantummodo copulativum*: ut *homo est animal*; vel *copulativum*, et *significans simul existentiam*: ut *mundus est*, *Pius IX est Romanus Pontifex*; vel *copulativum*, et *significans simul existentiam, et aliquam formam*, ut *Petrus loquitur*; vel *copulativum*, et *significans aliquam formam citra existentiam*; ut *peccator meretur poenam*. Quare omnibus verbis continetur *verbum copulativum*; et possunt proinde resolvi in *copulam*, et *formam* significatam: ut *Deus est*, valet: *Deus est existens*; *Petrus loquitur*, valet *Petrus est loquens*, seu *existens loquens*.

LXXXVIII. VERBUM SUBSTANTIVUM QUANDO SIGNIFICATIONEM EXISTENTIAE, ET QUANDO SOLIUS COPULAE HABET. Cum verbum *esse* ponitur absolute, sine expresso praedicato, significat quoque existentiam: ut *Deus est*; quia cum aliqua forma praedicanda sit, et forma, quam verbum *esse* significat, sit existentia: haec intelligitur praedicata, cum nulla alia attribuitur. Si vero ponitur cum expresso praedicato, habet semper vim copulae; utrum vero existentiam quoque subiecti significet, id ex materia propositionis colligi debet. Si enim sit veritas abstracta, necessaria, et aeterna: ut *homo est animal rationale*, vim habet solius copulae: si veritas sit contingens, quae non nisi posita existentia subiecti, verificetur; significat quoque existentiam: ut *Pius IX est Romanus Pontifex*.

LXXXIX. POTEST NE SEMPER VERBUM SUBSTANTIVUM REVOCARI AD COPULAM PRAESENTIS TEMPORIS. Cum verbum substantivum ponitur in tempore praeterito vel futuro, potest revocari ad copulam praesentis temporis. Nam in propositione temporis praeteriti, vel futuri, non solum affirmatur identitas inter subiectum et praedicatum; sed insuper quod haec identitas sit vel praeterita vel futura: quare relatio ad tempus spectat ad praedicatum; quia et ipsa affirmatur, vel negatur: ut *Antichristus erit peccator*, affirmatur identitas inter *antichristum* et *peccatorem*; sed identitas futura. Fu-

turito ergo, quam indicat verbum substantivum, transferranda est ad praedicatum; igitur ea propositio huic aequivalet: *Antichristus est futurus peccator*, in qua *futurus peccator* est praedicatum. Item haec propositio praeteriti temporis: *Cicero fuit magnus orator* huic aequivalet: *Cicero est aliquis, qui exstitit magnus orator*: nec propter egestatem linguae potest aliter resolvi: diceres graece: ὁ ὑπαρξας μεγας ῥητωρ. Porro verbum *est* ibi non significat existentiam actualem, sed tantum nexum inter duos terminos; qui nexus logice iam praesens est menti, quae illum affirmat; atque adeo connotat affirmationem praesentem. Quod autem de verbo substantivo dictum est, de ceteris verbis pariter est dicendum.

XC. QUID MODUS INFINITIVUS, QUID PARTICIPIUM. Modus *infinitivus* dicitur ab Aristotele esse nomen: advertendum est tamen ipsum consignificare tempus. Sane vellem *amare*, vellem *amavisse* differunt. In priori significatur amor volitus vere, et pro tempore praesente; in altero amor volitus quidem vere, sed pro tempore praeterito. Λυειν, λελυκεναι, λυσειν formae sunt infinitivi, tria tempora significantes. Quid ergo? Est ne verbum? Nescio cur ille id neget, qui vim verbi in eo ponit, quod significet *esse*, vel *modum eius*, sub modificatione temporis. Verum cum infinitivus non exprimat identitatem, nec adsignificet actum animi, negandum est esse *verbum*; sed dicendum est esse *verbale nomen*, quod formam repraesentat modificatam notione temporis. *Vellem studium*, *vellem studuisse*.

Participium autem dicitur participare de *verbo* spectatum grammaticae, quia regimen idem habere potest. Spectatum logice non est proprie *verbum*, nam non significat identitatem formae cum subiecto, nisi quemadmodum terminus complexus. Quia vero tempus connotare potest sicut infinitivus; hinc quemadmodum et iste, est *verbale nomen*.

Differunt tamen; quia *participium* significat formam per modum actionis, aut passionis; *infinitivus* autem per modum rei absolutae.

ARTIC. III.

De terminorum et copulae proprietate in propositione, seu de suppositione, eiusque modis.

De suppositione heic loquimur, quia ea potissimum occurrit in propositione: licet habere quoque possit locum in termino complexo, aliisve terminis.

XCI. QUID SUPPOSITIO TERMINORUM GENERATIM. Ea dicitur *usus vocis pro re aliqua*. Voces enim sunt signa *suppositiva rerum*; et huc redit generatim eorum proprietates, quae *suppositio* dicitur: ut pro rebus nempe ipsis supponantur. Et quidem si voces una tantum significatione usurparentur, perinde esset *significatio* vocis, eiusque *suppositio* cum hoc tantum discrimine, quod *significatio* per se competet voci semper; *suppositio* vero tum cum in sermone adhiberetur, h. e. *suppositio* esset *actuale exercitium significationis*. Verum quia multiplex potest esse, et fere semper est significatio vocum, vel ratione rei significatae, vel ratione modi significandi; hinc *specialis suppositio* exoritur; quae definiri potest: *acceptio termini pro aliqua re, quam significare potest, vel secundum aliquem modum suae significationis, iuxta exigentiam eorum, quibuscum coniungitur in propositione.*

XCII. Quod ut intelligatur, advertendum est, significationem terminorum, praesertim communium, diverso modo accipi posse; in singulis tamen propositionibus unum determinatum modum suae significationis induere: ut ex g. *homo* tum omnes distributive, tum aliquem solum repraesentare potest; at in propositione: *homo est mortalis*, valet pro omnibus distributive; in hac vero: *Petrus est homo*, valet pro aliquo tantum. Ita in hac: *omnes homines sunt mortales* terminus *homines* accipitur distributive; in ista vero: *omnes homines sunt magna familia*, terminus *homines* accipitur collective; item in hac: *Christus est Agnus*, terminus *agnus* accipitur metaphorice: in ista autem: *agnus timet lupum*, terminus

agnus accipitur proprie. Manifestum est autem determinationem modi, quo accipienda sit significatio termini, pendere ex aliis terminis, quibuscum in propositione coniungitur, ut liquet in exemplis allatis: ideoque significare terminos in propositione iuxta exigentiam aliorum, quibuscum coniunguntur. Praeterea advertendum, exigentiam hanc esse quidem exigentiam veritatis, ut scilicet oratio verificetur; sed tamen eatenus, quatenus termini significare possunt iuxta sensum communem hominum in loquendo. Huc ergo redit *suppositio terminorum*, quae proinde differt a significatione: significatio enim est ipsa vis propria vocabuli aliquid repraesentandi, quae etiam extra contextum aliorum vocabulorum habetur: *suppositio* est ipsum exercitium certae significationis determinatae a contextu orationis.

XCIII. QUOTUPLEX SUPPOSITIO SPECIALIS. Ea primum duplex est: *materialis*, et *formalis*. *Materialis* est cum in propositione vox pro se ipsa supponitur: ut cum dico: *Cicero est vox trium syllabarum*. *Formalis* est, cum vox in propositione pro eo, quod significat, supponitur: ut *Christus est Deus*.

XCIV. QUOTUPLEX SUPPOSITIO FORMALIS. Triplex distingui potest. Prima est, quae penes Logicos retinet nomen commune, et dicitur simpliciter *suppositio*: altera, quae proprio nomine dicitur *appellatio*: tertia *restrictio*.

XCV. QUID SUPPOSITIO FORMALIS SIMPLICITER DICTA, ET QUOTUPLEX. Est *usurpatio vocis in propositione pro re aliqua, quam significat*. Duplex porro est: *logica*, et *realis*. *Logica* est usus termini pro re significata secundum modum, quem habet in intellectu propter aliquam mentis operationem: ut si dico: *homo est idea universalis*: vel si considerans hanc propositionem: *peccatum est turpe*, dico: *peccatum est subiectum, turpe praedicatum*: in qua altera propositione voces *peccatum*, et *turpe* non usurpantur pro significanda re, quae sit peccatum, vel turpe: sed pro significandis terminis, qui, secundum logicam considerationem, eam sortiuntur naturam.

Realis est usus termini pro re significata secundum modum, quem habet in se, independenter ab operatione mentis: *Christus est Deus; homo est mortalis*.

XCVI. *Realis duplex distinguitur: singularis et communis*: Singularis est acceptio nominis pro individuo determinato: *Socrates est homo*. Communis est acceptio termini communis vel pro suo significato immediato, vel pro suis significatis mediatis sive inferioribus indeterminate.

Quocirca suppositio realis communis duplex est: vel enim habetur ratio *comprehensionis* ideae, et repraesentatur natura, quae per abstractionem mentis reperitur identica pluribus; vel habetur ratio *extensionis*, et repraesentantur individua, quae eam constituunt. Prior dicitur *absoluta*; altera *personalis*, quia individua saltem perfectiora sunt personae.

XCVII. QUID ET QUOTUPLEX SUPPOSITIO COMMUNIS PERSONALIS. Ea est acceptio termini communis pro suis inferioribus iuxta exigentiam eorum, quibuscum illa coniungitur in oratione. Ea est quadruplex: *distributiva, collectiva, disiunctiva, confusa*.

XCVIII. QUID SUPPOSITIO DISTRIBUTIVA. *Distributiva* est *acceptio termini communis pro omnibus suis inferioribus seorsim sumptis*, ideoque enumerandis per propositiones copulatas; quae enumeratio fit multiplicando pro numero individuorum propositiones, multiplicatasque propositiones coniungendo particula *et*, ex. g. *omnis homo est mortalis*, aequat: *hic homo est mortalis, et hic homo est mortalis, et ita porro: spiritus non est corpus*, aequat, *spiritus non est hoc corpus, et spiritus non est illud corpus, et cetera*.

XCIX. QUOTUPLEX EA EST. Porro suppositio distributiva est duplex, *completa*, et *incompleta*. Completa est cum terminus communis ponitur pro omnibus et singulis individuis; et dicitur esse *de singulis generum*: ut *omne creatum est finitum*. Alia est, cum terminus communis ponitur pro singulis generibus, vel speciebus, et dicitur esse *de generibus singulorum*: ut *omne animal fuit in arca Noe*. Utraque rursus vel distributiva simpliciter, vel accomoda: ea est cum nihil excipiendum est; haec, cum aliqua exceptio intelligitur; quae tamen exceptio non est intelligenda, nisi probetur:

ut *omnis homo gignitur in peccato*; excipe Christum, eiusque Matrem.

C. QUID SUPPOSITIO COLLECTIVA. Suppositio *collectiva* est *acceptio termini communis pro suis inferioribus simul sumptis*, ideoque enumerandis per terminos copulatos; quae enumeratio fit substituendo termino communi inferiora eius coniuncta per particulam *et*, non multiplicatis propositionibus: ut *omnes Apostoli sunt duodecim*, aequat *Petrus et Andreas et Ioannes et ceteri, sunt duodecim*.

CI. REGULAE AD DISTINGUENDAM SUPPOSITIONEM DISTRIBUTIVAM A COLLECTIVA. Cum terminus communis affectus signo universalitatis possit supponi tum *distributive* tum *collective*; quaedam regulae traduntur ad dignoscendas diversas suppositiones. 1^a Terminus communis affectus syncategoremate *omnis* in singulari supponitur *distributive*; nisi *omnis* valeat idem ac *totus*; quia tunc vel *collective* supponitur: ut *omnis haec pecunia valet mille aureos*; vel *distributive*, quatenus distribuit praedicatum per partes totius: ut *omnis turba quaerebat eum tangere*. 2^o Terminus communis affectus syncategoremate *nullus* sive in singulari sive in plurali supponitur semper *distributive*. 3^o Affectus vero syncategoremate *omnis* in plurali supponi potest tum *distributive*, tum *collective*; utra vero sit suppositio ex praedicato colligi debet; si enim praedicatum competit individuis seorsim sumptis, erit suppositio *distributiva*, si simul sumptis, *collectiva*.

CII. QUID SUPPOSITIO DISIUNCTIVA. Suppositio *disiunctiva* est *acceptio termini communis pro aliquo ex suis inferioribus, eoque indeterminato, ita tamen ut de aliquo seorsim sumpto possit oratio verificari*. Idcirco inferiora enumeranda sunt propositionibus disiunctis; quae enumeratio fit multiplicando pro numero individuorum propositiones, easque coniungendo per particulam *vel*; ut *aliquis apostolus fuit proditor*, aequat *vel Petrus fuit proditor, vel Ioannes fuit proditor, vel Iudas fuit proditor, et cet.*

CIII. QUID SUPPOSITIO CONFUSA. Suppositio *confusa* est *acceptio termini communis pro aliquo ex suis inferioribus, eo-*

que indeterminato; et quidem ita ut de nullo seorsim sumpto possit oratio verificari, sed solum de aliquo sumpto disiuncte cum aliis. Idcirco inferiora eius enumeranda sunt terminis disiunctis; quae enumeratio fit substituendo termino communi inferiora eius connexa per particulam *vel*, non multiplicatis propositionibus: ut *aliqua navis est necessaria ad navigandum*, aequat *vel haec vel illa vel alia navis est necessaria*

CIV. QUOMODO HAEC A PRAECEDENTE DISCERNITUR. Discernitur vero altera ab altera suppositione hoc pacto. Cum subiectum affectum signo particulari possit supponere vel disiunctive, vel confuse; utra sit suppositio ex praedicto colligendum est: si enim per praedictum affirmatur de subiecto id quod alicui ex inferioribus eius determinate tribui debet, erit suppositio disiunctiva; si vero quod per praedictum affirmatur, nulli ex inferioribus determinate tribui debet, sed tantum confuse huic vel illi, tunc erit confusa.

Nota 1^o Enumeratio inferiorum sub termino communi, de qua locuti sumus, dicitur *descensus a termino communi ad individua*: qui proinde quadruplex est: nempe *copulativus, copulatus, disiunctivus, disiunctus*; quid sit unusquisque eorum discere potes ex hactenus dictis.

Nota 2^o Quaenam sit suppositio praedicti in diversis propositionibus ratione copulae, dicemus sequente n. CVIII.

CV. QUID APPELLATIO. *Appellatio est applicatio significati formalis unius termini ad significatum sive materiale, sive formale alterius*. Est ergo acceptio alicuius significationis: liquebit autem ex dicendis applicationem fieri secundum exigentiam alterius; ideoque *appellationem* esse speciem suppositionis.

Terminus, cuius significatio formalis alteri applicatur dicitur *appellans*, alter *appellatus*. Ex. g. *homo est rationalis*; terminus *rationalis* materialiter significat subiectum aliquod, nempe hominem, cui inest rationalitas, formaliter vero significat rationalitatem: scilicet subiectum quatenus est rationale. Porro cum *rationalis* praedicatur de homine, applicatur homini ipsa significatio formalis, secus propositio

huic aequivaleret: homo est homo. Iam vero *rationalis* est terminus *appellans*, *homo* terminus *appellatus*. Item in hac propositione, *Caesar est magnus dux*, significatio formalis termini *magnus* applicatur *duci*, ut significetur praestantia artis imperatoriae; quapropter non duo praedicantur de Caesare, quod videlicet sit *magnus, et dux*, sed *dux magnus*. Quare *magnus* est terminus *appellans*, *dux* terminus *appellatus*.

CVI. QUAE NAM EIUS LEGES. Leges *appellationis* hae sunt: 1.^o Terminus *appellans* accipitur semper secundum formale significatum. Patet ex definitione. Terminus *appellatus* potest accipi secundum alterutrum significatum; hoc est applicatio significati formalis termini *appellantis* potest fieri vel ad significatum materiale tantum, vel ad significatum simul formale termini appellati, ut *medicus sanat*; applicatio significati formalis *sanantis* fit subiecto accepto formaliter; nempe ut *medicus est: medicus dormit*, significatio formalis *dormientis* fit subiecto accepto materialiter; non enim dormit quatenus medicus, sed quatenus animal. 3.^o Ut ergo cognoscatur utri significato termini appellati fiat applicatio significati formalis termini appellantis, resolvatur terminus appellatus per particulas reduplicantes *quatenus, secundum quod*, et similes. Si ita resolutio ei conveniat applicatio, terminus appellatus accipitur formaliter; si secus, materialiter. Ex. gr. *Deus mortuus est; Deus quatenus Deus, mortuus est*, falsa est propositio; ergo *Deus* accipitur materialiter, h. e. ille qui divinitatem habet, qui est Deus, mortuus est, sed quatenus est homo. *Discipulus discit; discipulus, quatenus discipulus, discit*, verum est; ergo *discipulus* accipitur formaliter. 4.^o Generatim cum subiectum propositionis est terminus concretus (si sit omnino abstractus, cum non significet nisi formam, non potest accipi nisi formaliter) accipitur per se materialiter tantum: ita vera est propositio: *Christus est aeternus*; quia licet *Christus* dicat formaliter *Verbum ut est homo*; attamen acceptus tantum materialiter dicit Verbum, illam nempe personam, quae habet humanam naturam: ea autem per-

sona est aeterna. 5.^o Cum terminus *appellans* et *appellatus* constituunt praedicatum, et *appellans* determinat modum, quo alter tribuendus est subiecto, applicatio fit ad formale significatum termini *appellati* ex. gr. *Aristoteles est bonus philosophus, Dantes est maximus poeta.*

Hinc nota appellationem locum habere posse etiam extra propositionem in terminis complexis.

CVII. QUID RESTRICTIO. Appellationi succedit *restrictio*, quae est *limitatio suppositionis termini principalis per terminum incidentem*. De ea dictum est n. XLIX.

QUID DIMINUTIO. Species *restrictionis* est *diminutio*, cum *propter terminum appositum terminus aliquis a propria ad minus propriam significationem transfertur*. Ut cum dico: *ens possibile*, Antichristus modo est futurus: voces *ens* et *est* diminute accipiuntur: possibile enim non est, sed esse potest, et futurum non est, sed erit.

CVIII. QUID DE COPULA EST. Copula est potest iuxta exigentiam eorum, quibuscum coniungitur, diversam induere significationem. Sane cum praedicatum accipitur proprie, significat identitatem realem subiecti cum ea re, quam sensu proprio exprimit praedicatum: ut *Maria est Dei Mater*. Cum praedicatum accipitur metaphorice, significat identitatem realem subiecti, non cum re, quam sensu proprio exprimit praedicatum, sed cum re, quam exprimit translate: ut *Christus est Agnus*: scilicet *victima immolanda pro salute mundi*. Cum autem praedicatum exhibet rem signatam, quae praedicatur de signo: ut *haec effigies est B. Virgo*, tum verbum est significat identitatem realem subiecti, non cum re expressa a praedicato, sed cum repraesentante ipsam; atque adeo tunc aequivalet verbo *repraesentat* vel *significat*: ex. g. *haec effigies est repraesentans Beatam Virginem*. Itaque identitas semper significatur a copula; sed non eodem modo.

Non est tamen arbitrarium integrum esse hanc vel illam suppositionem copulae pro lubitu tribuere; sed ut metaphorica tribuatur, debet intercedere analogia proportionis ut autem de signo res signata praedicetur, oportet, ut eis qui audiunt, constet subiectum accipi ut signum.

CIX. QUID MODI SUPPOSITIONIS. Tandem de modis suppositionis. Est autem modus suppositionis *specialis ratione temporis determinatio rei significatae in suppositione formali, ex contextu orationis*. Multiplex est; *status, ampliatio, distractio*. Status suppositionis dicitur, cum accipitur terminus pro iis rebus, quae sunt in tempore adsignificato per verbum ipsi coniunctum: *Bellum geritur; pueri multi senuerunt; instauratio ordinis socialis succedet*. E contrario *ampliatio suppositionis* est *acceptio termini pro pluribus rebus, quam quae existunt tempore adsignificato per verbum: omnis christianus fuit baptizatus*: nempe *omnis qui fuit, et est Christianus*.

Nota: frequenter quae videtur ampliatio, est proprie suppositio *communis absoluta*; in qua, cum subiectum sit essentia rei, quod de eo affirmatur valet pro quovis tempore, sicut pro quovis individuo etiam possibili: *omnis homo est rationalis*. Sed haec copula *est* non significat tempus. Ampliatio vero proprie locum habet, cum verbum tempus significat.

Distractio autem *suppositionis* est *acceptio termini pro iis tantum, quae existunt alio tempore ab eo, quod verbum significat*. Id contingit, cum praedicatum nequit eodem tempore esse simul cum forma subiecti. Ita *caeci vident, surdi audiunt*: h. e. *qui fuerunt caeci, modo vident*, etc. Propositiones huiusmodi dicuntur falsae *in sensu composito* (scilicet composita simul utraque forma subiecti et praedicati) verae *in sensu diviso* (h. e. formis existentibus divisis, seu diverso in tempore.)

ARTIC. IV.

De partitione propositionis ratione formae.

CX. Cum propositio quaevis absolvatur materia et forma, omnis divisio propositionum erit vel ratione formae, vel ratione materiae. Forma est copula, quae est signum affirmationis vel negationis: materia sunt termini, qui significant di quod de aliquo affirmatur aut negatur. Quia vero id quod